

MONTY'S FLYING CIRCUS

December 2009

Beste akkervogelaars,

Het prima jaar 2009 is op een oor na gevild, zowel voor de grauwe kiekendieven, waar we sinds 1990 zoveel energie aan hebben besteed, alsook voor het verder uitbouwen van ons akkervogelverhaal. Bestuur en betaalde krachten hebben in 2009 een paar forse stappen gezet om de verdere professionalisering van de Werkgroep handen en voeten te geven. Ondanks de vele successen die we samen hebben weten te verzilveren, was het bij tijd en wijle niet makkelijk, maar uiteindelijk gaan we als een goed geolied team het nieuwe jaar in. In 2010 zal 'onze' Chris promoveren, is Jorna bij de start van het nieuwe veldseizoen halverwege haar AIO-periode, zal het veldteam een serieuze metamorfose ondergaan en zal het bestuur toegroeien naar een omvang van vijf leden. Hierover zullen jullie allen worden geïnformeerd in de reeks nieuwsbrieven die in 2010 het levenslicht zullen zien.

Ook zullen we geformaliseerde samenwerkingsverbanden aangaan met andere natuurorganisaties of adviesbureaus en zullen Leen Smits en Hans Hut samen met Wim Mullié Senegal onveilig maken, zal ons werk in Flevoland verdieping vinden en zijn er serieuze plannen om langs de waddenkust tussen het Friese Zwarte Haan en het Deense Ribe tot een grensoverschrijdend project te komen. Ook hebben we een aantal ijzers in het vuur voor het mede organiseren van goed randenbeheer in zowel Nederland als daarbuiten. Het kan niet op.

Voor zowel onze winterprojecten, broedvogeltelling (punttelmethode), kiekendievenbescherming, onderzoek als het bijhouden van de nieuwe website/schrijven van stukjes voor deze nieuwsbrief is hulp meer dan welkom. Zegt het voort!

We hopen de betrokkenheid van vrijwilligers en landbouwers met frisse ideeën en zinvol veldwerk verder te versterken. Agrarisch Natuurbeheer is immers volop in beweging. Samen willen we toewerken naar een horizon waar kwinkelerende veldleeuweriken, raspende patrijzen en elegant baltsende grauwe kiekendieven ons akkervogelverhaal steeds mooier inkleuren. De Werkgroep Grauwe Kiekendief zet graag haar expertise in om tot effectieve vormen van agrarisch natuurbeheer te komen. Jullie zullen ook in 2010 weer veel van ons horen.

Ben Koks

*We wensen iedereen een
goed uiteinde en een
goed (gemutst) 2010!*

Met Remt door de Pyreneeën

door Chris Trierweiler

Ergens half augustus dit jaar passeerde onze Noord-Groninger satellietvogel Remt de Pyreneeën, op zijn route tussen Groningen en Mauritanië/Mali. Een paar weken later deden twee WGK-kiekenvrienden, ikzelf en Arne, dit gebergte voor hun vakantie aan en zij konden het natuurlijk niet laten om te kijken waar de kiekendief de nacht in de Pyreneeën door had gebracht. Er doemden beelden op van kale bergtoppen en hoge rotswanden. Maar Remt zou geen kiekendief zijn als hij niet voor een verrassing zou zorgen!

Op de laatste dag van onze vakantie naderen we het dal Valle de Roncal in de westelijke Spaanse Pyreneeën in de provincie Navarra. Volgens onze reisgids is dit dal één van roofvogelrijkste plekken in de regio. Na wat vliegieren te hebben bewonderd in het aangrenzende dal rijden we 's middags door het stadje Roncal. Op de kaart en in de GPS staan de peilingen van vriend Remt, maar waar is de weg die wij moeten nemen?

*Projectontwikkelaars in Roncal ontdekken
Grauwe Kiekendief*

Helaas zijn in Navarra de bospaden niet toegankelijk voor privé-auto's. Maar we hebben geluk: bij een betonpad, dat net nieuw is aangelegd, heeft men kennelijk vergeten het witte ronde bordje met rode kring neer te zetten en dus rijden we het bos in. Naast ons doemen vrij lage, kale afgeronde bergtoppen op. De GPS geeft aan dat we links moeten aanhouden en we rijden een onverhard bospad in. Weer een afslag en nog een, we komen in een open stuk uit waar de bosbouwers hun machines en grote zagen hebben staan. Tussen de stapels hout parkeren we de auto, want het pad dat verder ging, is bestemd voor een trekker en niet geschikt voor een personenauto.

De GPS wijst nu naar de bergtop en we volgen een nauw voetpad dat naar boven kronkelt. Hoewel we niemand tegen komen en alles erg verlaten lijkt, zijn de bosjes naast het pad netjes gesnoeid. Het laatste stuk klauteren we door een stuk gekapt bos naar boven. 'Vind je dit nou niet heel gek', vraag ik Arne. 'Nee hoor, ik vind het juist heel spannend!', antwoordt hij laconiek.

De GPS hebben we tijdelijk omgedoopt in een MHF: een Montagu's Harrier Finder: Alsmaar het pijltje op het kompas achterna, is het devies.

Eindelijk boven genieten we van het uitzicht over het bos. We zitten al binnen de foutmarge van de satellietpeiling. In de korte omtrek van waar wij ons bevinden, moet Remt hebben gezeten. Een paar honderd meter verderop staat bos en loopt de helling af, dus dat lijkt ons niet de plek van Remt te zijn. Een Grauwe zit immers (bijna) nooit in een boom. We kijken wat rond op de bergtop en vinden een lang verlaten boerderij. Daar achter stuiten we op een open ruimte met wat dor gras en een prachtig uitzicht. We vinden een braakbal van een klauwier en van een kraai. Hier moet Remt ook gezeten hebben!

Geen winderige bergtoppen, geen rotswanden, maar een fraai uitzicht over weelderige bossen, met verlaten ruïnes van boerderijen op de omliggende heuveltoppen. Herinneringen aan lang verloren tijden lijken hier nog rond te waren.

Wat ging er door Remt heen, achter zijn knalgele ogen, toen hij hier boven zat? Hij zag hoe de dag in de nacht veranderde met de wetenschap dat hij nog een hele reis over uitgestrekte landschappen, zee en Sahara voor de boeg had. Hij laste in Almería in Zuidoost-Spanje een pauze van drie dagen in. Hij vloog toen in een boog de gevaarlijke oceaan over maar bereikte toch veilig de Noord-Afrikaanse kust, Casablanca, het Atlasgebergte, Marrakech, en uiteindelijk Mali...

We duimen dat Remt de terugweg ook weer veilig weet af te leggen en we komend voorjaar getuige kunnen zijn van fantastische kiekensalto's in de wijde Noord-Groninger lucht.

Chris geeft aan waar Remt heeft gezeten in Pyreneeën

Mijn eerste ervaringen met de werkgroep Grauwe kiekendief

Mijn naam is Marten Drenth, 33jaar oud en bijna vijf jaar getrouwd. We hebben een zoontje van vier jaar. Wonen doen we in Muntendam vlakbij De Heemtuin en natuurpark Tussen de Venen. Ik heb de opleiding fijnmechanische techniek gedaan en ik werk als CNC - draaier in Appingedam. Een van mijn grootste hobby's is fotograferen en dan met name van flora en Fauna. Op 6 juni 2009 ben ik op uitnodiging van Hilbrand naar de Lindhorst-Homanpolder gereden om nesten van kiekendieven te zoeken.

Ik kwam aan in deze polder van Noord Groningen samen met iemand uit Kielwindeweer die ook voor het eerst mee deed. Er stond al een auto beplakt met stickers van de werkgroep. De bestuurder had volgens mij een ochtendhumeur want toen wij de auto benaderden en vroegen of we hier goed waren kregen we alleen "jullie zijn vroeg" te horen. We waren dus op de goede plek. Even later arriveerde iemand van de WGK die er in de buurt woonde en vertelde enthousiast over mogelijke broedplekken. We stonden daar met een paar mensen te wachten op Ben koks toen ik door mijn verreijkker een Buizerd (dacht ik tenminste, het was te ver weg om een witte stuit te herkennen) twee keer in het graan zag neerploffen. Vast geen kiek want een Grauwe kiekendief is toch grijs en een vrouwtje zit op het nest en jaagt toch niet? Mannetjes zag ik wel vaker zweven boven de velden achter mijn huis. Maar achteraf was dit het eerste Grauwe kiekendief vrouwtje die ik die dag heb gezien. Het nest is later volgens mij door Jitty bevestigd.

Erik Visser komt handen te kort

Het begon overigens vrij goed want toen we op weg gingen naar de plekken waar zich mogelijke nesten bevonden, zagen we bij Pieterburen een mannetje Grauwe kiekendief en even later een vrouwtje met nestmateriaal boven het graan. Dit bleek echter al een bekend nest te zijn. We gingen in groepjes van twee op een plek posten waar paartjes gezien waren. Het was de bedoeling om Mannetjes grauwe kieken te spotten. Samen met Erik nam ik een plek in bij een weiland met daarachter een verdacht graanveld. Hier hebben we ongeveer een uurtje of zes! uitgekeken naar grauwe kiekendieven, maar we zagen alleen een paar keer een Bruine kiekendief en een Torenavalk. Eigenlijk hadden we nog niet lang genoeg gewacht, want Erik had wel eens acht uur gewacht voor een mannetje kwam opdagen. De koeien bleken nogal interesse in ons

te hebben en Erik kon ook aardig met ze communiceren. We kregen gelukkig bericht dat andere groepjes meer geluk hadden. We hebben ons op het einde van de dag verzameld op een plek waar een nest gevonden was. En waren net op tijd om het mannetje nog te zien die nog even controleerde of het goed ging met het nest.

Wingtags op melkvee?

Hierna ben ik nog een paar keer met Erik op pad geweest. We hebben nog een nest gevonden in Duitsland. Dit was voor mij een illegale bezigheid want mijn identiteitskaart was verlopen en net de dag van tevoren ingenomen op het gemeentehuis. Uitlijnen van het nest was hier een makkie omdat een plukje goed herkenbaar onkruid vlak achter het nest stond. Er bleken twee witte kuikens van een paar dagen oud in het nest te zitten. We hebben samen een beschermingskooi om het nest aangebracht terwijl het vrouwtje roepend boven ons vloog.

Hiltje met al bijna vliegvlug jong

Het zoeken naar kieken bij Borgsweer was heel lastig omdat hier een gasleiding dwars door het veld werd aangelegd. We kregen hier versterking van Hiltje Zwarberg en mede dankzij hem en Erik is het nest toch gevonden en beschermt. De twee Jongen in dit nest waren al aardig groot en hebben een paar dagen later een ringetje en wingtags gekregen. Dit was een hele gebeurtenis waar naast mijn vrouw en zoon, ook de kinderen en vrouw van de betreffende boer bij waren. Dit was voor mij de kans om ook eens foto's van de kuikens te maken. Vooral de foto van de jonge vogel in het nest (vijf seconden voor Erik hem pakte) vind ik zelf zeer gelukt. Ik was ook graag nog een keer meegeweest met het volgen van zendervogels. Hier ben ik helaas niet aan toe gekomen misschien iets voor volgend jaar want dan ga ik zeker nog een keer mee op zoek naar grauwe kiekendieven.

Zenderen in Flevoland

Door Theo van Lent

Na enige ervaring te hebben opgedaan als mede-zenderaar (Lucky Luuk in 2008), vormde ik dit jaar een team met Ruud Vlek. Wij zijn vier dagen in Flevoland geweest, op 1, 10, 16 en 22 juli. Onze basis lag aan de Pijlstaartweg, waar op relatief korte afstand Abe en zijn broer hun territorium hadden. Het ging om het volgen van de broer van Abe, terwijl anderen pogingen ondernamen enkele adulten te vangen om ze van een satellietzender te voorzien. Het waren vier dagen met ups en downs.

Ik heb geen auto, dus die huurde ik in Amsterdam. De huurauto op 10 juli had een defecte aansteker, zodat de zender het niet deed. Op 16 juli had ik een andere auto, de zender deed het maar toen bleek dat de broer van Abe zijn staartzender had afgeworpen. Ook het vangen van Abe en zijn broer en hun twee echtgenotes lukte niet. Uren werden besteed aan het neerzetten van het vangnet en het wachten op de reacties. De opgezette Bruine Kiekendiefvrouw werd wel aangevallen, de vogels raakten even in het net, maar werkten zich weer los.

Het zoeken naar een eventuele Grauwe Kiekendief aan de Nonnetjesweg leverde niets op. Een jager schoot aan de Pijlstaartweg op houtduiven en verdween van het toneel nadat hij met Ben te maken kreeg. En de boer die vorig jaar nog toestemming had gegeven om veldwerk op zijn land te doen, weigerde nu zijn medewerking en het kostte Ben alle moeite hem over te halen. Maar dat lukte en dan komen we vanzelf bij de ups.

De twee jongen van de broer van Abe werden geringd en opgemeten door Erik en Menno op 16 juli. Dat zag ik voor het eerst en ik heb volop foto's gemaakt. Eind juli is een van deze jongen van een satellietzender voorzien. Ook maakte ik een mooie foto van de broer van Abe toen deze schuin over de Pijlstaartweg zeilde. En daar doe je het toch weer voor.

1 juli 2009

Het volgen van de broer van Abe. Er worden diverse prooien aangebracht, die door het wijfje in de lucht worden aangepakt. Ik fotografeer de broer van Abe als deze na een prooi-overdracht wordt opgejaagd door boerenzwaluwen.

10 juli 2009

De zender van de broer van Abe werkt niet door een defecte aansteker in mijn huurauto. Het regent erg veel. Leen Smits is mee, ik rijd met hem rond Biddinghuizen om een broedverdachte Grauwe Kiekendief op te sporen, zonder resultaat. Arjan en Ruud volgen de broer van Abe. Na afloop is er een klassieke barbecue zoals ik vaak beschreven heb gezien in Groningen. Het is erg gezellig met WGK-ers die ik nog niet kende.

Ben Koks, Menno Venema, Erik Visser, Leen Smits, Merijn van Leeuwen

16 juli 2009

Een warme dag. Vandaag is Merijn van Leeuwen aanwezig. Mooie foto's gemaakt. Het vangen van de adulten lukt niet. Er is een onwillige boer en dito jager. Uiteindelijk worden de twee jongen van de broer van Abe geringd. Tussen de bedrijven door maakt Erik ter plekke twee nestbeschermers, één voor bovengenoemd nest en één voor een Duitse Grauwe Kiekendief, net door een Duitse boer gevonden. Ben rijdt er in de middag naar toe. Opvallend vaak komen hoge snelheden op de weg ter sprake.

Merijn van Leeuwen, Ruud Vlek en Menno Venema

22 juli 2009

De zenderantenne van de broer van Abe is afgeworpen. Ruud en ik zoeken naar de eventuele Grauwe Kiekendief aan de Nonnetjesweg. Intensief speuren leveren alleen twee Bruine Kiekendieven op. Chris, Erik, Arjan en belangstellenden. Het vangen van adulte vogels mislukt, de vogels raken heel even verstrikt, maar zijn snel los. Chris wacht de vogel op met een groot schepnet, maar ook dat mislukt. Als het net is weggehaald blijven de vogels opvallend wantrouwend.

Abe's broer

*****

Voorthuizen, 29-11-09

Onder de naam "Bio-Visie" maken wij natuureducatieve projecten, die worden uitgeleend aan musea, scholen voor primair en secundair onderwijs, natuurverenigingen e.d. Ons werk is niet commercieel, maar puur idealistisch. Ik ontving van het ministerie van L.N.V. een vergunning c.q. ontheffing gelet op de Vogelwet, de Jachtwet en de Natuurbeschermingswet. Deze vergunning is ook onder de Flora en Faunawet nog van kracht en biedt ons de mogelijkheid om met dode/geprepareerde beschermde dieren te gebruiken bij ons educatief werk. Thema's die intussen zijn voltooid zijn:

1. Spechten	7. Valken	13. Op stellen
2. Zeehonden	8. Koekoeken	14. Vogels rond het huis
3. Mol en Woelrat	9. Lepelaars	15. Kijk eens verder dan wat je zo ziet. (microscopie)
4. Hermelijn en Wezel	10. Meeuwen	16. Vossen
5. Sperwer en Havik	11. Eekhoorns	17. Uilen met Bos-, Steen- en Kerkuil
6. Boom- en Steenmarter	12. Muis?	

Thans zijn wij bezig met een nieuw project over roofvogels en uilen. Dit project zal multifunctioneel worden: Het is inzetbaar als reizende expositie, maar de afzonderlijke onderdelen zullen ook kunnen worden geleend als deelprojecten in leskisten. We werken met veel foto's, maar ook met geprepareerde vogels, want het nieuwe leren is concreet aanschouwelijk.

Hierbij verzoek ik u om aan ons te denken wanneer u in aanraking komt met dode vogels die voor dit project bruikbaar zouden kunnen zijn. U zou onze mogelijkheden om van dit project iets heel bijzonders te maken daardoor enorm vergroten. Aangezien wij het publiek zo veel mogelijk willen leren kunnen wij ook onvolwassen exemplaren goed gebruiken. Van niet meer verse dieren maken wij skeletten, die ook een bijzonder grote educatieve waarde hebben.

Onze site wordt op dit moment vervangen, aangezien de oude niet meer voldeed. Binnenkort vindt u daar weer uitgebreide informatie over Bio-Visie Natuureducatieve Projecten. Maar indien gewenst vertel ik u ook gaarne per telefoon of e-mail over ons werk.

Broedgevallen van de Grauwe kiekendief op de Friese kwelders in 2009

De buitendijkse terreinen langs de Waddenzee in Friesland, beter bekend als "Noard Fryslân Bûtendyks", is een aaneengesloten gebied van zomerpolders en kwelders en is ongeveer 4000 ha in oppervlakte. De broedvogels worden al sinds 1991 jaarlijks geïnventariseerd door tellers van de wadvogelwerkgroep Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF).

In het voorjaar van 2009 heb ik, samen met Henk Hiemstra, de verruigde en onbeweide kwelder van de Bildtpollen-oost geïnventariseerd. Op vrijdag 29 mei zagen wij daar een paar grauwe kiekendieven en een voedseloverdracht in de lucht; bovendien was het mannetje voorzien van tags. Reden te meer om Ben Koks in te seinen.

Op vrijdag 12 juni zagen Ben en ik weer een paar vliegen, nu iets meer naar het westen en deze keer met een mannetje zonder tags. Er kunnen hier dus twee paren tot broeden zijn gekomen.

Op maandag 15 juni ontdekte Harry Feenstra een alarmerende velduil op een stuk verruigde kwelder boven Ferwert, ongeveer 11 kilometer ten oosten van de bovengenoemde locatie. Deze velduil heb ik op dinsdagavond 16 juni ook alarmerend (blaffend) aangetroffen.

De kwelder met op de achtergrond het kerkje van Ferwert

Op zondag 21 juni heb ik weer om de velduil gezocht, niet gevonden, maar wel twee tweedejaars bruine kiekendieven, die op een gegeven moment werden aangevallen door een man Grauwe kiekendief en later ook door een vrouw, die vlak daarna weer de kweekvegetatie in dook. Dit gebeurde op het noordwestelijke stuk van deze kwelder, hier vloog ook een man blauwe kiekendief hoog over.

Op zaterdag 20 juni kwam ik daar een kennis tegen, die me vertelde dat hij een vrouwtje kiekendief van het nest op had zien vliegen en toen hij me later de plek aanwees bleek dat (we hebben niet meer om het nest gezocht) op het zuidoostelijke stuk van deze kwelder te zijn, een paar honderd meter vanaf het eerder genoemde paar, het was wel de plek van de alarmerende velduil. Hij vertelde dat er vier witte eieren in het nest lagen. Ik ging er eerst vanuit dat hij de velduil voor een kiekendief had aangezien. Later zocht hij me weer op en vertelde dat hij toch weer de kwelder was opgelopen, het nest van de kiekendief niet meer kon vinden, maar wel een halfvolwassen velduil, die helemaal niet schuw was, eerder nieuwsgierig. Er bleek achteraf dus toch een tweede broedgeval op deze kwelder (Ferwerd zuidoost) te zijn.

Op woensdagavond 24 juni heb ik nog vleugelpennen van de Grauwe kiekendief gevonden en later nog diverse braakballen, waarvan ook van de velduil

Op woensdag 1 juli op de kwelder Ferwerd één paar grauwe kiekendieven en nog een alarmerende velduil.

Op 10 juli is er een hoog tij geweest, de lage kwelders zijn hierdoor gedeeltelijk onder water gestroomd. Mensen van It Fryske Gea (de eigenaar van het gebied) hebben toen 4 jongen van het nest Ferwerd zuid-oost verplaatst. De vrees bestond dat de overige drie nesten door het zeewater waren weggespoeld. Er heeft op 11 juli zelfs een artikel over in de Leeuwarder Courant gestaan met het verhaal dat er drie nesten door het zeewater waren verzwolgen. Ik heb later de vloedlijn opgezocht op beide locaties en het bleek dat de hogere kwelders niet onder water hadden gestaan.

Op maandag 13 juli was er op de kwelder Ferwerd nu noord-oost nog een paar grauwe kiekendieven aanwezig, een vrouwtje, al in de rui, met prooi en een mannetje.

Op dinsdag 14 juli vloog er op de kwelder Ferwerd nog een juveniel mannetje, met tags. Ook vonden wij toen prooi-resten, die bleken van jonge grauwe kiekendieven te zijn, waarschijnlijk waren ze gepredeerd door onvolwassen bruine kiekendieven, waarvan er hier soms wel acht tegelijk waren te zien.

Van de twee broedgevallen op de kwelder Ferwerd zijn er bijna zeker geen jongen uitgevlogen.

Op vrijdag 18 juli heb ik nog een bezoek gebracht aan de kwelder Bildtpollen en een paar uur met de telescoop op de zeedijk gepost. Eerst zag ik het adulte vrouwtje hier weer vliegen, en even later het mannetje, met tags, links: blauw en rechts: rood. Dit was waarschijnlijk een tweedejaars vogel, met nog strepen op de buik. Hierna een juveniele vogel bij het vrouwtje, en daarna een adult mannetje, zonder tags en deze bleef wel een uur voor mij heen en weer vliegen.

Volgens Ben zijn er hier later twee juveniele vogels gezien, dus het lijkt erop dat alleen dit paar met succes twee jongen heeft grootgebracht. De lokale muizenexplosie heeft er mogelijk aan bijgedragen dat er dit jaar 4 broedgevallen van de Grauwe kiekendief waren, er was dus voldoende aanbod van voedsel. Aan de binnenkant van de zeedijk liggen akkerbouwpercelen, met ook mogelijkheden voor de grauwe kiekendieven en er blijken ook hier grauwe kiekendieven te zijn gezien, met mogelijk ook een broedgeval binnendijs.

Reden om plannen te bedenken om ook hier iets te gaan doen met akkerrandbeheer, om zodoende meer mogelijkheden te scheppen voor de grauwe kiekendieven in Fryslân.

Jaap Feddema
Wadvogelwerkgroep FFF

Even voorstellen: Jan Jaap Hooft.

Mijn naam is Jan Jaap Hooft, 67 jaar oud en sinds kort ad interim voorzitter van het bestuur van de Werkgroep Grauwe Kiekendief. Na mijn studie biologie heb ik lang gewerkt bij Staatsbosbeheer in Groningen en zo het Groninger land en zijn natuur leren kennen en liefhebben. Ik woon met mijn Russische vrouw Lena in de Stad. Ik ben bij de werkgroep begonnen als vrijwilliger omdat ik na mijn pensionering zinvol en praktisch werk wil doen zonder veel vergaderen en de WGK bleek prima te

voldoen. Zo heb ik al een flink aantal van de medewerkers en vrijwilligers leren kennen. Inmiddels heb ik privé voldoende tijd om mijn ervaring met het managen van een natuurorganisatie in te zetten voor de WGK en doe dat graag in de rol van voorzitter totdat er een vaste nieuwe voorzitter is gevonden. Samen met de andere bestuursleden wil ik de WGK; de professionele staf en de vrijwilligers helpen bij de omschakeling van de WGK naar een professionele club die leidend is op het gebied van akkervogelbescherming in Nederland en Europa.

Werkgroep gaat in 2010 voor het eerst aan de slag in Marokko

Door Chris Trierweiler

Kiekendieven beschermen in Marokko, je vraagt je misschien af of dat niet dichterbij huis kan. Dat kan maar broedsucces is niet alleen bepalend voor toe- of afname van een vogelpopulatie. Uit de literatuur blijkt dat trekvogels sterker afnemen dan andere vogelsoorten. Migreren is blijkbaar gevaarlijker dan *thuis* blijven. De Grauwe kiekendief legt elk voor- en najaar een reis van 5000 kilometer af en staat onderweg aan veel gevaren bloot. Ook brengt de Grauwe kiekendief jaarlijks meer tijd ten zuiden van de Sahara door dan in de Lage Landen.

Naast nestbescherming en habitatverbetering in het Europese broedbroedgebied, doen wij ook aan onderzoek en bescherming in de overwinteringsgebieden van de grauwe kiekendieven in de Sahel (Niger, Mali, Senegal). We hebben daar bijvoorbeeld weg- en prooitransecten geteld om inzicht te krijgen in habitatkeuze en voedselaanbod. Ook zijn op slaappleatsen braakballen verzameld waardoor de voedselkeuze in beeld gebracht werd.

Uit analyse van de satellietdata (locaties van gezenderde vogels) bleek dat op de route tussen broed- en overwinteringsgebied de meeste peilingen uit oostelijk Marokko kwamen. Het gebied wat hier voor het gemak "Oost-Marokko" genoemd wordt ligt buiten het reguliere broedgebied van de Grauwe kiekendief (de zuidelijkste grens daarvan is Noord-Marokko). Het bijzondere van dit gebied is dat het, afhankelijk van trekrichting, vlak voor of na de Sahara ligt. Zouden de vogels er in de herfst opvetten (is voor die regio wel aangetoond voor zangvogels) en er in het voorjaar bijkomen na een zware vlucht over de grote zandbak?

Sommige zendervogels passeren het gebied langzaam, anderen blijven er zelfs enkele dagen tot wel meerdere weken en keren er elk jaar naar terug. Ook is meerdere malen gezien dat vogels in de herfst begonnen aan de oversteek van de Sahara, maar bij nader inzien nog even terugkeerden naar de veilige haven van Oost-Marokko alvorens ze een nieuwe poging waagden (misschien waren ze zwaar weer tegen gekomen boven de woestijn).

Een still van onze website Grauwekiekendief.nl met daarop in Oost-Marokko de verblijfplaats van Voila tijdens de trek, de kleurlijnen zijn routes van andere zendervogels.

Alle tekenen wijzen dus in de richting van een belangrijk zo niet cruciaal stopovergebied van onze vogels die dit gebied op trek passeren. Dit gebied wordt bezocht door maar liefst tweederde van de NW-Europese kiekendieven, zoals we uit zenderonderzoek weten. Het overige deel van deze populatie vliegt via Italië of Algerije.

Helaas zien we aan de satellietdata niet wat de kiekendieven in dat gebied uitvreten (of in dit geval opvreten). Het is belangrijk om over Oost-Marokko hetzelfde te weten te komen als over de Sahel: waar zijn de kiekken, welk habitat heeft de voorkeur, welke prooien worden gegeten, en hoeveel van die prooien zijn per habitattypen beschikbaar? Het enige wat ons rest is er naartoe te gaan met boekje, potlood en verrekijker om dat uit te zoeken. Als we in het veld zijn zullen we gelijk onze ogen open houden voor mogelijke bedreigingen van grauwe kiekendieven, denk aan inzet van pesticiden, intensivering van landbouw, illegale jacht of vervolging.

Het veldwerk is erg belangrijk maar de uitkomsten zijn nog waardevoller als ze geanalyseerd worden met *high tech*. Dat geldt zowel voor de Sahel als voor Oost-Marokko. Graag willen we daarom onze satellietdata met digitale kaarten van landgebruik, groene vegetatie of het voorkomen van concentraties sprinkhanen combineren. We kunnen zo vlakdekkend conclusies trekken over habitatkeuze, -kwaliteit en voedselaanbod in West-Afrika, Oost-Marokko of voor andere ontoegankelijke gebieden.

Uiteindelijk willen we begrijpen hoe de migraties van de grauwe kiekendieven functioneren. We kunnen ons de trek daarbij voorstellen als een keten van opvetplekken (een concept dat Rudi Drent heeft bedacht). Van roofvogels, en van grauwe kiekendieven in het bijzonder, is niet bekend waar ze voor hun migratie opvetten. Doen ze dit in het broed- of overwinteringsgebied of onderweg? De verandering van het lichaamsgewicht zou een antwoord op deze cruciale vraag kunnen geven.

We hebben in 2009 drie “weegpalen” of weidpalen met ingebouwde weegschaal, aangeschaft en we willen deze niet alleen in het broedgebied maar ook in Oost-Marokko en de Sahel inzetten. Ook willen we graag kiekken op trek in Oost-Marokko 's nachts op de slaapplekken vangen om ze te meten, te wegen en te ringen. Pas als we weten wat de stopovergebieden voor het lichaamsgewicht (het opvetten) betekenen, kunnen we inschatten hoe belangrijk deze gebieden voor de overleving en het broedsucces van de Grauwe Kiekendief zijn.

In ons streven naar jaarrond bescherming van de Grauwe kiekendief, is Marokko een belangrijke toevoeging. Ik ben dan ook verheugd jullie te mogen vertellen dat aan mij de Forschungspreis (onderzoeksprijs) 2009 van de Deutsche Wildtierstiftung is toegekend voor onderzoek naar stopoverplaatsen in Marokko.

Een aantal van de doelen van deze stichting liggen op het pad van de Werkgroep (bijvoorbeeld agrarisch natuurbeheer). Zie website www.deutschewildtierstiftung.de Bijzonder geestig en de moeite van een bezoek waard is de webpagina van deze stichting over uitmaaien www.deutschewildtierstiftung.de/aktuelles/maehtod.php

Deze onderzoeksprijs stelt mij in de gelegenheid om twee jaar als postdoc het onderwerp "Afrikaanse stopover- en overwinteringsgebieden" alle aandacht te schenken en onderzoek te doen aan de meest prangende vragen op dat gebied.

Dit houdt overigens in dat ik eindelijk ook weer in het broedgebied aan de slag kan, in Nederland en Duitsland dus (de afgelopen jaren niet mogelijk vanwege schrijven aan proefschrift dat binnenkort af is). Mijn thuisbasis zal het Institute of Avian Research "Vogelwarte Helgoland" in Wilhelmshaven zijn. Uiteraard zijn ook de Rijksuniversiteit Groningen, Lund University plus partners in Marokko en experts in binnen- en buitenland bij het project betrokken. Mijn dagelijkse thuisbasis is en blijft trouwens (natuurlijk) de Werkgroep Grauwe Kiekendief!

Uit Afrika ontvingen wij het bericht dat onze sprinkhaandeskundige en roofvogelliefhebber Wim Mullié het boek 'Living on the edge' aan de first lady van Senegal Mme Viviane Wade heeft overhandigd.

Beste tellers,

Zoals jullie weten hebben een aantal jaren de traditie van het 'wintertellen' hoog gehouden. Aanvankelijk vooral bedoeld om de relatie roofvogels met randenbeheer vast te leggen maar daarna ook met tal van andere insteken (zoals de winterveldjes). Het roofvogeldeel was destijds een doorslaand succes vanwege het kundige coördinatorschap van Hilbrand Schoonveld. Het spreekt voor zich dat wij graag door willen gaan met deze tellingen en daarom hier de oproep om mee te doen aan wintertellingen volgens de MAS-methode, dus vergelijkbaar als tijdens het broedseizoen (ontwikkeld door SOVON en de WGK). De Flevolandse tellers zijn hier in december al mee gestart en beschouw het maar als een soort PTT-telling met een grotere dekking en een hogere mate van standaardisatie. Het idee dat we hebben laat zich als volgt samenvatten:

Op zaterdag **23 januari 2010** om **8:30 uur** is er koffie met koek in Kostverloren bij de familie Van Rijn en dan gaan we vanuit Kostverloren de regio in (met duo's) en zullen een van te voren afgesproken hoeveelheid punten tellen. Mensen die niet kunnen, kunnen 'hun' punten tellen op een andere dag onder handen nemen; Naast het systematisch onder handen nemen van deze MAS-punten, met het netjes noteren op prima veldkaartjes, willen we nadien bekijken of we deze methode zo kunnen gebruiken dat we hiermee mooie wintergegevens verzamelen in open bouwlandgebieden. Een keur aan soorten kan verwacht worden. Eén van die soorten is de Patrijs waar we de komende jaren meer aandacht aan willen besteden om vervolgens samen met de Agrarische Natuurverenigingen Wierde & Dijk, ANOG en Boeren met Uitzicht uit te zoeken welke maatregelen in welke regio's het meest effectief zijn en kunnen worden ingezet. Het is de hedendaagse vogelaar niet gegeven iedere dag Patrijzen te zien in onze uitgewoonde landschappen. Door deze tellingen neemt die kans echter zienderogen toe!

Na afloop van de telling op 23 januari is er snert en roggebrood bij een warme houtkachel in Kostverloren en tijd voor het uitwisselen van de ervaringen en natuurlijk het opdissen van sterke verhalen.

Het adres:
Kostverloren 11
9684 TB Finsterwolde
Tel 0597-521378

Opgave bij ben.koks@grauwekiekendief.nl

**Dit was het dan! Iedereen bedankt voor het aanleveren van de teksten en plaatjes.
Stuur foto's, verhaaltjes en artikelen voor de volgende editie naar Bauke.koole@grauwekiekendief.nl**